

УДК 811.133.1'42

**МОВНІ РЕГІСТРИ В ЕМОТИВНОСТІ ОПОВІДІ
(НА МАТЕРІАЛІ ФРАНКОМОВНИХ ЖІНОЧИХ РОМАНІВ
60-90 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ)**

Наталія Ярошко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: nat.yaroshko@gmail.com*

Розглянуто роль стилістично маркованих лексичних одиниць фамільярного та літературного реєстрів французької мови у творенні емотивної оповіді. Виокремлено основні морфологічні типи емотивно маркованих лексем та визначено їхні прагматичні функції. Фактологічною базою статті стали сучасні франкомовні жіночі романи.

Ключові слова: фамільярний реєстр, літературний реєстр, стилістична маркованість, емотивність, експресивність.

Літературний твір поєднує в собі ідейну та формальну площини. До першої зараховуємо тематику, задум, сюжетну схему. Формальна площина відображає стиль написання твору, тобто використання певних мовних засобів (реєстр мови, тематична лексика, тропи тощо). Формальна площина включає в себе *dictum (ce qui est dit) et modus (la manière de le dire)* [7, с. 19], тобто інформативну частину тексту (раціональна денотація) та сферу прагматики. Під означенням “сфера прагматики” розуміємо усі способи вираження ставлення автора до сказаного, а також засоби привернення уваги читача та емоційного впливу на нього.

У дослідженні зосереджуємо увагу на лексичних засобах реалізації модусу, які виконують різну синтаксичну роль, належать до певного реєстру мови і створюють емоційний вплив на читача. На думку І. Гальперіна, емоційно маркованими є фамільярний та літературний реєстри, тоді як стандартний: [...] *has no degree of emotiveness* [2, с. 73]. Лексичні одиниці цих реєстрів у літературному тексті часто є стилістично маркованими. Бузько С. А. визначає “стилістичну маркованість” як “наявність у мовній одиниці додаткової конотативної інформації емоційного, експресивного, оцінкового [...] характеру, що зумовлює здатність цієї одиниці створювати певний стилістичний ефект, надаючи мовленню, залежно від комунікативно-прагматичної настанови мовця, різних відтінків – урочистості, [...] іронічності, гумору, [...] агресивності” [1, с. 6].

У дослідженні впливу реєстрів мови на емотивність [5, с. 61] оповіді та вираження оцінки важливо враховувати співвідношення реєстрів у літературному творі. Для аналізу було обрано твори чотирьох французьких письменниць з особливою майстерністю слова та своєрідною яскравістю стилю, а саме: Ф. Малле-Жоріс “Паперовий будиночок” [4], Ж. Дорманн “Бал Додо” [2], К. Рошфор “Діти століття” [3], А. Ерно “Майдан” [1].

Надалі результати дослідження мови творів цікаво співставити з гіпотезою соціолінгвістів Паскаля Сінжі (*Pascal Singy*) та Вільяма Лабова (*William Labov*), яка припускає, що жінки – мовці чи письменниці рідше вдаються до зниженої лексики й надають перевагу перебуванню в нормативному полі мови: *les femmes sont plus enclines que les hommes à préférer les variants linguistiques qui ont un plus haut prestige au sein des normes de la société dominante* [6, с. 27]. З огляду на брак можливості порівнювати з творами письменників чоловіків, завданням нашого дослідження було виявлення фактів вживання стилістично маркованої лексики та оцінка її значимості в жіночих романах. Зі свого боку, це допоможе опосередковано перевірити гіпотезу американських соціолінгвістів у контексті сучасного французького художнього жіночого письма.

Аналіз стилю романів з погляду розмовного (фамільярного) регістру мови. Тут лексичні одиниці розподілені не лише за ознакою регістру, але й за емотивним навантаженням та потенційним прагматичним впливом на читача / слухача.

Загальноновживана розмовна лексика, як і лексика літературного регістру, умовно поділяється на “лексика емоцій” (поняття емоції розкривається в денотаті) та “експресивну лексику” (вказівка на емоцію імплікується) [4, с. 5]. У випадку *вираження емоційного стану* за допомогою фамільярного регістру обидві риси поєднуються: (*fam.*) ‘*je m’en foutais de leurs salades*’ [3, с. 37], (*fam.*) ‘*il s’enficherait, de le découvrir lui-même*’ [4, с. 10] – денотують байдужість, імплікують роздратування; (*fam.*) ‘*Il se marrait*’ [3, с. 28], (*fam.*) ‘*il blaguait*’ [1, с. 65] – денотують веселість та імплікують насмішку; (*fam.*) ‘*ça me barbaît d’aller chercher Catherine*’ [3, с. 55], (*fam.*) ‘*tout lui tapait sur le système*’ [1, с. 71] – денотують небажання / роздратування, імплікують сильне роздратування; (*fam.*) ‘*Je t’emmerde, microbe*’ [3, с. 36], (*fam.*) ‘*il le fait pour m’emm...*’ [4, с. 40] – денотують зневагу, імплікують злість. Наведені приклади показують, що існують синонімічні пари фамільярних дієслівних одиниць на позначення певних емоцій, які співпадають за рівнем експресивності. У останньому прикладі співставлені ідентичні вирази з різних текстів. Однак, евфемічне скорочення ‘*m’emm...*’ виконує *функцію мовної характеристики* [3, с. 103] автора, а саме стриманості її стилю.

Іменникові одиниці фамільярного регістру, зазвичай, вказують на емоцію опосередковано через конотацію. Тут також можна виділити синонімічні ряди: (*fam.*) ‘*ils me feront mourir ces gosses*’ [3, с. 17], (*fam.*) ‘*Patrick avec deux ou trois autres mômes*’ [3, с. 24], (*fam.*) ‘*un moutard accroché à son sari*’ [2, с. 10] – денотують “дитину”, імплікують поблажливість, симпатію; (*fam.*) ‘*expliqua ma mère aux autres connasses*’ [3, с. 54], (*fam.*) ‘*n’écoute pas cette grognasse*’ [2, с. 14], (*fam.*) ‘*Cinglée ! – Vieille grace!*’ [1, с. 71], (*fam.*) ‘*Une grande carne d’une quarantaine d’années*’ [2, с. 9] – денотують “жінку”, імплікують злість, антипатію, зневагу. Поширеною в розмовній мові є атрибутивна модель емотивної характеристики *N + préposition DE + N*, наприклад: (*fam.*) ‘*cette punaise de Chantal*’ [3, с. 36], (*fam.*) ‘*cette salope de Luneretz*’ [2, с. 12] – денотують “особу”, імплікують зневагу, роздратування; (*fam.*) ‘*j’ai rien du tout, pas la moindre distraction dans cette vacherie d’existence [...] à remplir des tubes d’une cochonnerie de moutarde*’ [3, с. 10], (*vulg.*) ‘*la Jaguar et ses putains d’amortisseurs*’ [3, с. 48] – денотують “предмет”, імплікують сильне роздратування. Окрім експресивної функції завдяки фамільярній лексиці здійснюється функція “контактовстановлення з читачем” [3, с. 100], тобто, у творі використовується та сама розмовна лексика з позитивною конотацією, що й у невимушеному щоденному спілкуванні: ‘*gosse*’, ‘*môme*’, ‘*moutard*’.

Емотивність оповіді модулюється за допомогою зміни темпу та тональності. У лексичному плані цьому сприяють вигуки, які найчастіше імплікують спалах сильної емоції:

(fam.) ‘**Zut dit mon père**’ [3, с. 5], (fam.) ‘**Ah! La barbe !**’ [3, с. 36], (fam.) ‘J’en avais marre des couches, **marre, marre, marre ...**’ [3, с. 15].

Вульгаризми становлять категорію стилістично зниженої та емоційно маркованої лексики. Денотативне значення слів є практично витіснене. У прагматичному плані вони імплікують ситуацію сварки, конфліктних відносин. На читача такі вирази справляють шокуюче враження, особливо, якщо попередній текст був у рамках розмовного та стандартного реєстрів. Наведемо кілька прикладів: (vulg.) ‘**Ah! merde! dit le père**’ [3, с. 36], (vulg.) ‘**qu’elle aille se faire foutre**’ [3, с. 24], (vulg.) ‘**En tout cas pas au point de me faire chier tellement**’ [3, с. 47] – денотативно порожні, імплікують сильне роздратування.

У лексиці романів, яка належить до *літературного реєстру*, розрізняємо дві групи лексичних одиниць, різних за прагматичною роллю: одні експліцитно вказують на тип емоції, інші – імплікують іронію, хоча й у своєму денотативному значенні не завжди містять вказівки на емоцію.

Літературна лексика вираження емоційного стану, окрім експресивної, виконує також функцію моделювання тональності оповіді, тобто забезпечує піднесеність та поетичність стилю. Наведемо кілька прикладів, які згруповані за принципом контекстуальної синонімії: (littér.) ‘**Peut-être un moment d’exaltation quand-même**’ [4, с. 50], (littér./fig.) ‘**il nous cause une espèce de palpitation, de suffocation**’ [4, с. 56] – денотують піднесення, імплікують хороші взаємини; (littér.) ‘**s’écrie Dolores avec véhémence**’ [4, с. 39], (vieilli) ‘**tout [...] sur l’île est pris d’une frénésie**’ [2, с. 28] – денотують хвилювання, імплікують динаміку емоцій; (rare) ‘**la face hilare**’ [4, с. 32], (littér.) ‘**Rire argentin d’Alberte**’ [4, с. 19] – імплікують радість; (littér.) ‘**Un jour, agacée, j’ai dit à Alberte**’ [4, с. 70], (vx.) ‘**me disent, navrés**’ [4, с. 80], (littér.) ‘**Laurencia, ulcérée, avait disparu**’ [2, с. 27] – денотують журбу, імплікують образу.

Вираження іронії здійснюється в більшості випадків завдяки неспівпадінню реєстра мовних одиниць з оточуючим контекстом. Оповідь про банальні речі ведеться за допомогою одиниць стандартного чи фамільярного реєстрів. Якщо в ній з’являються літературні вкраплення, то виникає ефект недоречності, що імплікує іронію. Наведемо кілька прикладів: (hist.) ‘**Quatre ans coupés [...] d’interrègnes de femmes de ménage**’ [4, с. 15], (vieilli) ‘**Dolores laisse tomber son ire**’ [4, с. 20], (relig. et fig.) ‘**J’aime pas église, mais j’aime Dieu, répond cette hérétique précoce**’ [4, с. 66].

Вживання арготизмів, діалектизмів та іншомовних слів не є поширеним і виконує роль створення колориту (angl.) ‘**le time c’est du money**’ [2, с. 21], а рідше – емоційного маркування ((arg.) ‘**Vous les lopes**’ [3, с. 35], (reg.) ‘**Espèce de grand piot**’ [1, с. 28] – роздратоване звертання; (angl.) ‘**ce damned dimanche**’ [2, с. 26] – незадоволення).

Підсумовуючи цей аналіз, варто конкретизувати деякі закономірності співвідношення реєстру мови, який використовується, та емоцій, які описуються чи виражаються опосередковано. З проаналізованих 97 лексичних одиниць фамільярного реєстру 88 вжиті на позначення негативних емоцій (роздратування, гніву тощо), і лише 21 – позитивних (радість, задоволення). У використанні літературного реєстру з 43 одиниць 23 маркують “негатив”, а 19 виражають позитивні емоції.

Загальної тенденції використання реєстрів у мові романів немає. У неї індивідуальний характер. Тому тезу, висунуту американськими соціолінгвістами щодо мовних уподобань жінок, не можна ні спростувати, ні підтвердити. В результаті дослідження з’ясовано, що за ступенем наповненості емотивною лексикою фамільярного реєстру романи розташувалися так: “Діти століття” (56), “Майдан” (19), “Паперовий будиночок” (13), “Бал Додо” (9) (за-

галом проаналізованих лексем – 97). У випадку літературного реєстру розподіл виглядає так: “Паперовий будиночок” (27), “Діти століття” (6), “Бал Додо” (4), “Майдан” (4) (загалом проаналізованих лексем – 43).

Отже, можна стверджувати, що існує прямий зв'язок між використанням певних реєстрів мови та можливістю вираження емоцій у художньому тексті, і тому можна трактувати реєстри мови, як один із головних засобів стратегії емотивності в побудові оповіді.

1. Бузько С. А. Лексика української постмодерної прози: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с. 2. Гальперин И. Д. Стилистика английского языка: учебник / И. Д. Гальперин. – [3-е изд]. – М. : Высшая школа, 1981. – 334 с. 3. Коваленко Б. О. Стилистично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики / Б. О. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : О. А. Буйницький, 2010. – 159 с. 4. Мандзій А. М. Емоційна лексика у сучасній німецькій мові: структура, семантика: автореф. дис. ... філол. Наук : спец. 10.02.04 “Германські мови”. – Чернівці, 2008. – 19 с. 5. Матвеева Т. В. Функциональные стили в аспекте текстовых категорий / Т. В. Матвеева. – Свердловск : Издательство Уральского университета, 1990. – 170 с. 6. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи / И. А. Стернин. – Воронеж : Из-во Воронеж. ун-та, 1985. – 171 с. 7. Labov W. Vers une réévaluation de l'insécurité linguistique des femmes / W. Labov // Les femmes et la langue l'insécurité linguistique en question / sous la direction de P. Singy. – Paris : Delachaux et Niestlé, 1998. – 217 p. – P. 23-35. 8. Sarfati G.E. Éléments d'analyse du discours / G.E. Sarfati. Paris : Armand Colin, 2005. – 128 p. 9. Petit Robert de la langue française / [sous la direction de J. Rey-Debove, A.Rey]. – Paris : Le Robert, 2009. – 2837.

Ілюстративний матеріал

1. Ernaux A. La place. – Paris: Éditions Gallimard, 1984. – 114 p. 2. Dormann G. Le bal du dodo. – Paris : Albin Michel, 1989. – 442 p. 3. Rochefort Ch. Les petits enfants du siècle. – Paris : Éditions Bernard Grasset, 1961. – 122 p. 4. Mallet-Joris F. La maison de papier. – Paris : Éditions Bernard Grasset, 1970. – 317 p.

ЯЗЫКОВЫЕ РЕГИСТРЫ В ЭМОТИВНОСТИ ПОВЕСТВОВАНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ФРАНКОЯЗЫЧНЫХ ЖЕНСКИХ РОМАНОВ 60-90 ГОДОВ XX ВЕКА)

Наталія Ярошко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000
e-mail: nat.yaroshko@gmail.com*

Рассмотрена роль стилистически маркированных лексических единиц фамильярного и литературного регистров французского языка в создании эмотивного повествования. Выделены основные морфологические типы эмотивно маркированных лексем и их прагматических функций. Фактологической базой статьи стали современные франкоязычные женские романы.

Ключовые слова: фамільярний реєстр, літературний реєстр, стилістическа маркированность, емотивность, експресивность.

**LANGUAGE REGISTERS IN THE EMOTIVENESS OF NARRATION
(ON THE MATERIAL OF FRENCH WOMEN'S NOVELS OF THE 1960-90s)**

Nataliya Yaroshko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: nat.yaroshko@gmail.com*

The article contains a survey of the role of French colloquial and literary stylistically charged lexical units in the emotive narration. Some principal morphological types of emotively charged lexemes and their pragmatic functions have been outlined .

Keywords: colloquial vocabulary, literary vocabulary, stylistic charge, emotiveness, expressiveness.

Стаття надійшла до редколегії
4.04.2012 р.

Статтю прийнято до друку
21.06.2012 р.